

fores, per cogitationem, id est intentionem, quam operibus suis voluntas prefigit. Actus enim externus sepe in se est indifferens, ut comedere, legere, scribere, loqui, etc.; sed fit bonus si ex bona intentione procedat, malus autem si ex mala, peior si ex pejore, melior si ex meliore. Unde illud vulgo tritum:

Quidquid sunt homines, intentio iudicat omnes.

Hoc enim dat speciem actui morali, ut docent Ethici et Theologi. Unde Tigurina: *Donec repenterit cuncte digna factis eis, et operibus hominum, qualia merentur cogitationes eorum; Syrus: Donec reddat malis vices eorum, et operativibus improbitatem constitua eorum.*

25. *DONEC JUDICET JUDICIUM PLEBIS SUE, ET OBLEGBAT.* — (graece ἀπέζητο, id est *λειτασκόθι*) *JUSTUS MISERICORDIA SUA.* — Descripti quid iudicium Dei facturum sit impisi ploriorum oppressoribus: nunc describit quid ideam facturum sit pīs oppressis ab impīis, nimurū quod « oblectabit » eos « misericordia sua; » qua ei retribuit premium temporale et gloriā aeternā. Proponit autem impiorum penam; quia hīc ipsa conspecta a pīis oblectabit, juxta illud: « Letabitur justus, eos viderit vindictam peccatoris, » *Psalm. LVII*, vers. 11. Rursum premium justorum, vocal *misericordiam*, tunc quia a Deo misericorditer iis promissum est, non ex obligatione et iustitia, quasi « promittere obligaret Deus; » tum quia opera eius boni et meritorii principium est gratia, que operi dat totam dignitatem et vim merendi, juxta illud: « Grata Dei, vita eterna, » *Rom. cap. VI*, vers. 23; tum denique quia Deus premiat ultra sondignum et supra meritum, idque facit gratis, ex immensa sua liberalitate et misericordia. Unde illud: « Qui coronat te in misericordia et miserationibus, » *Psalm. cap. 4*. Quapropter sic verit Tigurina: *Donec absolvitur vindictam populi sui, eumque sue miseratione latet reddiderit;* Syrus: *Donec judicet iudicium populi sui, et latifacet eos retributione sua;* alii: *Donec iudicaverit causam populi sui, et exiliorum pro eo misericordia sua.*

26. *SPECIOSA MISERICORDIA DEI IN TEMPORE TRIBULATIONIS, QUASI NUDES PLUVIAS IN TEMPORE SICCITATIS* — *Speciosa, id est decora, grata, exoptata.* Est metalepsis: que enim speciosa sunt, grata sunt et exoptata oculis. Pro *speciosa* graec est ἀπόξινη, quod tam opportunitum et tempestivum, quam speciosum, decorum et pulchrum significat. Unde aliqui vertunt, *opportuna misericordia*, etc., idque huic loco valde est appositum, q. d. Sic ut *opportuna* accidit « pluvias tempore siccitatis, » cum scilicet terra sicea, squalida et sitiens pluviam desiderat: sic pariter valde opportune succurrit « misericordia Dei » homini, cum in tribulatione est positus; tunc enim eam ardenter expedit et exoptat, ut a tribulatione liberetur, q. d. Sicut mulier nobilis, dives et speciosa certis diebus, v. g. festis, nuptialibus,

triumphalibus, et similibus ornat se vestibus pulchrioribus, gemmis et monilibus, hisque computa cum pompa et gloria in publicum prodit, ut de Judith post cesum Holofernem et liberatum populum dicitur cap. XVI, 27: « Erat autem dies festis procedens cum magna gloria; » sic pariter « misericordia Dei, » licet hominibus semper sit grata et speciosa, tamen « in die tribulationis » cum afflicti ea maxime agent et desiderant, longe eis gravior et speciosior apparet, juxta illud vulgo tritum: « Deus ex machina. » Quare major quo est tribulatio et humani auxiliū desperatio, eo iucundior accidit Dei opipitatio, ac præserit in hora mortis, cum jaicit alia eternitatis ecclie vel gehennæ; tunc ergo Deus suis adest et surrexit, ac demones et tentationes propulsat, presertim si invocetur Virgo Deipara; quam proinde Ecclesia quotidie ita nos salutare et precari doget: « Sancta Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc et in hora mortis. Amen. »

Complutenses tamen, Romani et ceteri vertunt *speciosa*, quia decor, species et pulchritudo misericordie, hoc est elemosynæ et beneficentie, maxime apparet, cum ea conferunt homini afflictio et indigentia, ideoque ad illam anhelant: sicut speciosus est cibus in ore famelici, potus in ore sitibundi, vestitus in corpore nudo. Sic forma informans materiam ea privata, eam formosam efficit; unde et ejus forma nuncupatur a physici. Unde Tigurina verit: *Præclarata est calamitos tempore misericordia, ac velut nubes pluvia tempore siccitatis;* Complutenses legunt δέ ωρά, id est quā pulchra est misericordia in tempore tribulationis, etc.; Syrus: *Confundetur inimicus in tempore tribulationis, quas nubes pluvia in tempore necessitatis.* Atque haec de causa permittit Deus iustos tribulari, ut tunc eis tanto melius sapiat Dei misericordia, quanto maior est eorum miseria, majorque misericordia famæ atque expectatio; juxta illud: « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolations tue iste levaverunt animam meam, » *Psalm. XCIII*, 19. Et illud: « Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitabunt in regione umbra mortis, lux orta est eis, » *Isaie IX*, 2. Exemplum clarum est in eo qui e carcere longo et tenebroso, iam exspectans furcum, subito eripitur, et evelitur ad regnum, fitque ex servo et reo rex, uti Joseph et carcere evectionis est ad principatum Egypti, *Genes. cap. XI*, 41. Quantum est eis gaudium! Ausrum in animabus iustis, cum e purgatori carcere, igni et caligine liberantur, scanduntque in colum ad aeternam felicitatem et gloriam. Quam pulchra eis accidit, quam sapida hec Dei misericordia, eaque tanta, ut e miseris faciat felicissimos! Igitur pulchra est Dei justitia, pulchra potentia, pulchra sapientia, etc., sed miseris nobis nihil est divina misericordia pulchrius. Pulcher in cruce Christus,

qua misericors in cruce Christus, ait Palacius.

Nota: Misericordia formaliter et proprie est in Deo, non tamen eo modo quo est in nobis. In nobis enim est miseria cordis (inde enim coauit nomen *misericordia*) et afflictio, qua aliis compatiuntur et condolemus. In Deo vero non est aliud quam miseria nostre subveniendi voluntas; nec enim cordis dolor cadit in Deum. Simili modo in Deo constituta est ira, non ut turbidum animi motum, qui humoris concitatione rationem obnubilet, sed ut simplicem voluntatis affectum ad ultimum accensum denotat. Quia tamen ira propriæ significat motum animi bitem concitantem, misericordia vero simplicem subventionis affectum, quamvis a misericordia cordis nomen traxerit; idecirco ira in Deo ponitur metaphorica, misericordia proprie, ait S. Isidorus, lib. X *Origin.* littera M. « Hinc appellata, inquit, misericordia (peripheri aliqui legunt *miseria*), quod miserum eorū faciat dolentis alienam miseriam; sed in Deo est misericordia sine ulla cordis miseria. »

Porro generalis Dei misericordia, eaque im-

mensa in tripli eius opere ostenditur: *primo*, est opus creationis; *secundo*, justificationis; *tertio*, incarnationis Verbi. Magna et admirabilis est misericordia prima, qua omnia ex profundo nihili educta, ad celstitudinem essentiae et naturæ sunt evecta; infinite enim melior est essentia cujusque quam accepérunt, quam nihil unde emerserunt. Verum infinite præstantior est misericordia secunda, qua omnia ad supernaturalem ordinem elevata; nam infinite præstantior est grata quam natura, et status ille divinus quam conditio naturalis, et communicatio bonorum divinorum, quam omnia dona naturæ. Sed et haec misericordia infinitè præstantior est tercia, quia divina natura copulata est humana in unam personam, per quam nobis præsta redemptio, remissio peccatorum, justificatio et omne lumen. Particularis autem misericordia, quam Deus in dies culibet impedit, est innumerabilis. Quisque sibi ab eo impensas recognitet, et cum gratiarum actione confiteatur Deo, uferat sicut Gustinus in libris *Confessionum*.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

sub finem capitilis precedentis quam efficax sit oratio humilis et afflictii, quamque prompta sit Dei misericordia ad eam exaudiendam. Nunc ejus in seipo dat exemplum. Igitur orat ut populus fidelis, puto Iudei ab Egyptis altissim gentibus subacti, afflitti et dispersi liberantur, et congregantur in Ierusalem, utque Deus gentes conterat et convertat ad verum Iacob Iudeorum cognoscendum et calendum. Secundo, vers. 20, agit de bonitate bonarum uxorum, ut vir querent uxorem, bona commoda magis seligat potius quam opulentam; utique, ea relata, ad aliam magis illecerbasam, quasi vagabundus, non deflectat.

1. Misericordia nostri, Deus omnium, et respice nos, et ostende nobis lucem miserationum tuarum : 2. et immite timorem tuum super gentes, que non exquisierunt te, ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, et enarrant magnitatem tua. 3. Alleva manum tuam super gentes alienas, ut videant potentiam tuam. 4. Sicut enim in prospectu corum sanctificatus es in nobis, sic in prospectu nostro magnificaberis in eis, 5. ut cognoscant te, sicut ei nos cognovimus, quoniam non est Deus præter te, Domine. 6. Innova signa; et immuta mirabilia. 7. Glorifica manum, et brachium dextrum 8. Excita furorem, et effunde iram. 9. Tolle adversarium, et afflige inimicum. 10. Festina tempus, et memento finis, ut enarrant mirabilia tua. 11. In ira flammæ devoret qui salvatur: et qui possunt plebeam tuam, inveniant perditionem. 12. Contere caput principum inimicorum, dicentium: Non est aliud præter nos. 13. Congrega omnes tribus Jacob: ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, et enarrant magnitatem tua: et hereditabis eos, sicut ab initio. 14. Misericordia plebi tua, super quam invocatum est nomen tuum : et Israel quem coequasti primogenito tuo. 15. Misericordia civitatis sanctificationis tuae Ierusalem, civitati regni tui. 16. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, et gloria tua populum tuum. 17. Da testimonium his, qui ab initio creaturæ tuae sunt, et suscita prædiciones, quas locuti sunt in nomine tuo prophete priores. 18. Da mercede sustinentibus te, ut prophetæ tui fideles inveniantur: et exaudi orationes servorum tuorum : 19. secundum benedictionem Aaron de populo tuo, et dirige nos in viam iustitiae, et sciendi

omnes qui habitant terram, quia tu es Deus conspector seculorum. 20. Omnum escam manducabit venter, et est cibus cibo melior. 21. Fauces contingunt cibum ferre, et cor sensatum verba mendacia. 22. Cor pravum dabit tristitiam, et homo peritus resistit illi. 23. Omne masculum excipiet mulier : et est filia melior filia. 24. Species mulieris exhilarat faciem viri sui, et super omnes concupiscentiam hominis superducit desiderium. 25. Si est lingua eurationis, est tamen mitigationis et misericordia : non est vir illius secundum filios hominum. 26. Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessionem : adjutorium secundum illum est, et columna ut requies. 27. Ubi non est sepes, diripiuntur possessio : et ubi non est mulier, ingemiscit egens. 28. Quis credit ei, qui non habet nidum, et deflectens ubicunque obseraverit, quasi succinctus latro exsilens in civitatem?

Nota: Paulo ante statim Siracidis Ptolemeus Lagi, primus post Alexandrum Magnum Aegypti rex, Judeos valde afflxit. Nam Syriam regno suo adiungens, Hierosolymam prelxitu sacrificandi ingressus, sabbato occupavit. Deinde multos de Judea et Gerizim captivos traxit in Aegyptum, et vendidit, adeo ut eius filius et successor Ptolemeus Philadelphus, centum viginti milia Iudeorum libertati restituerit in gratiam Eleazarum pontificis, qui ei misit Septuaginta duos Interpretes, ut S. Scripturam ex Hebreo in Graecum idioma converterent. Ita Josephus, XII Antiq. retin.

Ad litteram ergo Siracidis orat Deum, ut Judaeos a Ptolemeo Lagi capti, dispersos et afflictos liberet; idque impetravit. Misit enim Deus Ptolemeum Philadelphum, qui non tantum eos liberavit, sed et magnis donis et privilegiis ipsos templumque honoravit. Verum ulterus respexit Spiritus Sanctus, scilicet ad conversionem gentium ab idolatria ad cultum veri Dei, puta a gentilismo ad christianismum, futuram per Christum et Apostolos. Sicut enim Aegypti persecuti

sunt Judeos, sic Gentiles persecuti sunt veri Dei cultores, quos Deus liberavit mittendo eis Christianum, Apostolos et viros Apostolicos, ac praeferens Constantium Imperatorem quem representat Ptolemeus Philadelphus, qui christianus effectus, omnes praecedentium imperatorum gentilium persecutions stitit et inhibuit, adeoque erexit templis, et profligatis idolis, toto orbem cultum Christi per omnes gentes propagavit. Est ergo facili conversionis gentium adumbratio, et per modum precepcionis prophetia; orat enim ut Israelite dispersi et afflicti congregentur, Deumque quiete et late unanimes colant in Sion; utque genere quo eos affligerunt, conterantur, id est comprimantur, et Sioni subdantur, ut videant, agnoscent et celebrant Dei potentiam et magnificatiam. Hoc fieri cupit sub Ptolemeo Philadelpho, sed perfectum fuit a Christo et Apostolis, qui in Sion instaurerunt Ecclesiam Catholicam; illi deinde subjecerunt omnes gentes, que exinde colunt et celebrant verum Deum, ejusque filium Iesum Christum. Ita Rabanus.

PRIMA PARS CAPITIS.

4. MISERERE NOSTRI, DEUS OMNIS, ET RESPICE NOS (sic habent et Graeca; quod vero sequitur) : ET OSTENDE NOS LUCEM MISERATIONIS TUARUM, — deest jam in Graecis. « Lucem » vocal letitiam et hilaritatem Hebrews obvenerunt ex miseratione Dei, si eos ab Aegyptiis aliquis gentibus afflictos liberet. Unde Syria verit: *Liberas nos, Deus, omnes*, ut nos pristine libertati, patrie, opibus, gloria et regno restitus. S. Augustinus, XV De Civit. Dei, xx, legit: *Miserere nostri, dominator Deus omnium*.

2. ET IMMITE TIMOREM TUUM SUPER GENTES, QUE NON EXQUIERUNT TE, UT COGNOSCANT QUA NON EST DEUS NISI TU, ET ENARRANT MAGNIA TUAS. — Graeca Complutensia duxit hanc: *Immitte timorem super omnes gentes non exquiarentes te*; Romana delectat non exquiarentes te; Syria: *Adduc furorem tuum super populos qui non noverunt te*; Tigurina: *Metum cui gentibus, que te non colunt, omnes in iuste, ut cognoscant nullum praeter te Deum*.

esse, magnifica facta tua prædicta. Suis Israëlitis misericordiam, hostibus vero timorem a Dei pateretur; miseretur enim Deus fidelium, cum hostibus eorum injicit timorem; hunc autem injicit, cum eos percutit et plagi afficit, ut sequitur. Hoc autem facit Deus, non ex odio, sed ex amore eorum, ut scilicet ipsi scienfiant potestem Dei manum et plagas, eum cognoscant et venerentur, ejusque magnifica in hostes, et misericordia in fideles opera celebrant. Unde explicans subdit:

3. ALLEVA MANUM TUAM SUPER GENTES ALIAS, ET VIDERE POTENTIAM TUAM. — Graeca, *Exaltare tuam potestiam in hostibus, id est leva manum tuam super gentes*; ut scilicet eas porcifontes, flagellares et castigantes, ut ipsos videant et agnoscent in se tuam potentiam, potenterque vindicant. Sic Deus dicitur exultisse manum super Pharaonem, et Hebreos ex Aegypto eduxisse « in manu excelsa et brachio extento », cum magnis et excelsis plagiis Aegyptios percu-

st, coegerit ut Hebrewos liberos dimitterent, Ezechiel vi, 8 et cap. xiv, 8. Tigurina: *Intenta manum tuam gentibus alienis, ut potentiam tuam perspiciant; Syria: Exfolle manum tuam super populum externum, ut cognoscant fortitudinem tuam.* 4. Sicut enim in CONSECTU EORUM SANCTIFICATUS ES IN NOBIS; SIC IN CONSECTU NOSTRO MAGNIFICABUS IN EIS. — Pendet haec sententia a versu precedentem, q. d. Eleva manum tuam super gentes, percutiendo et suprimendo illas; ita magnificaberas in eis: « Sicut enim in conceptu » earum Noster verit « eorum », per antiposis, quia non significatam resipex potius quam nomen quod processit, « eorum », scilicet hominum, et populum, ex quibus gentes constant et confluuntur: » sanctificatus es in nobis », ostendendo sanctam tuam misericordiam, qua nos e servitate, multisque eruminis mirabiliter liberasti, at tantis donis cumulasti: « Sic in conceptu nostro magnificaberis in eis, » puta gentibus hostilibus, ostendendo in eis magnum tuum robur, potentiam et vindictam, qua eos tam acriter castigabis et punies. Pro magnificaberis posuisse dicere sanctificaberis, vel, ut Syria verit, « sanctificeris; quia es sanctitas justitiae; aque ad misericordiam, ac sanctificatur Deus tam exercendo vindictam, quam exhibendo clementiam, adeoque Deus est « sanctus in omnibus operibus suis », Psal. CLXIV, 13. Sanctus in ponca, sanctus in gloria; sanctus in beatis, sanctus in damnatis; sanctus in celo, sanctus in inferno. Sed maluit dicere, « magnificaberis; » quia in fidelibus et Sanctis proprius Deus sanctificatur, utpote in quibus per gratiam et sanctificationem habitat; in infidelibus vero et impius proprio magnificatur; quia in eis non habitat per sanctificationem, sed per magnam potentiam et vindictam. Graeca habent optative et precalice προσταθείν, id est magnificari; orat enim ut Deus in hostibus suis magnificetur, id est magnus, potentem et gloriosum se ostendat, atque ut talis ab hostibus agnoscatur et timeatur. Unde Tigurina verit: *Ut inspectantibus illis (providentiam) tuam in nobis declarabis, ita coram nobis majestatem tuam ostendas in illis. Sic quoque legit et intelligit S. Augustinus, lib. XVII De Civit. Dei, cap. xx.*

5. ET COGNOSCANT TE SIC ET NOS COGNOVIMUS; QUONIAM NON EST DEUS PRETER TE, DOMINE. — Est metalepsis: « ut cognoscant, » id est ut cognitum timeant, reverentur, colant et amant. Et cognitione enim sequitur timor, ex timore reverentia, ex reverentia cultus, ex cultu amor. Nocte plaga infidelibus et impius esse optandas, non ex odio, ut perdurant; sed ex amore, ut per eas Deum agnoscant, invocent et diligant, itaque salvant et heantur. Nam, ut ait Christus, Joan. XVII, 3: « Hoc est autem vita eterna: Ut cognoscant te, sicut verum Deum, et quem misisti Iesum Christum. » In qua verba S. Cyrillus, lib. XI in Joan. cap. XVI: « Cognitione, ait, est vita spiri-

tales nobis benedictionem adducens, per quam Spiritus in cordibus nostris habitat in adoptionem filiorum Dei, et veram pietatem per evangelicam vitam, et incorruptibilitatem reformat. Cum igitur origo, et quasi promissa dictorum omnium honorum, cognitio veri Dei esse inventiarum; recte a Domino nostro Iesu Christo Vita aeterna appellata est, quasi mater et radix virtutis naturae sua vitam aeternam pariens. »

Moriliter disce hic quod cognitio Dei sit fons omni boni. Audi S. Gregorium Nazianzenum orat. De state Episcop. : « Regnum celorum, ait nihil aliud esse existimo, quam ejus quod pruissimum et perfectissimum est adoptionem. Perfectissima autem rerum omnium est Dei cognitio, » quam Clemens Alexandrinus, lib. VI Stromat., « perfectissimum bonum et per se expedendum appellat. Idem, lib. VII, asserit eum qui Denner vere et magnifice cognoverit, non posse servire voluntatis aliisque animi perfectionibus; sed sancta semper facere et cogitare, precari cum angelis, et, licet oret solus, habere assistentem angelorum chorum. Egregie vero S. Hieronymus: « Notitia, inquit, unus Dei, omnium virtutum possessio est. » Et alibi: « Memoria Dei excludit omnia flagitia. » Denique S. Augustinus: « Cognitione Dei, ait, nihil melius est; quia nihil beatius est, et ipsa vera beatitudine. » Denique S. Bernardinus, serm. 37 in Cant.: « id, si ignoras Deum, poterit spes esse salutis in Dei ignorantia? ne hoc quidem; nec enim patet aut amare quod nescias, aut habere quod non amaveris. » Mox autem hanc Dei cognitionem eum propria sui cognitione conjugandam monet: « Noveris proinde, inquit, te, ut Deum timeras; noveris ipsum, ut que ipsem diligas. In altero initiaris ad sapientiam, in altero et consumaris; quia initium sapientie timor Domini est, et plenitudo legis est charitas. Tam ergo utraque ignorantia cavenda est tibi, quam sine timore et amore Dei salus esse non potest. »

6. ET INNOVA SIGNA (Rabanus legit, trans in nova signa), ET IMMUTA MIRABILIA. GLORIFICA MANUM ET BRACHIUM DEXTRUM, — q. d. Ede nova signa; « immuta, » graece ἀποκλειστο, id est, alia novaque patra miracula, immuta vetera in nova, prisca cum modernis commuta; patra similia, sed diversa ab illis que patrasti duce Ioseph contra Chamaeos, et duce Mose contra Pharaonem et Aegyptios; atque hae ratione « glorificare, » id est gloriosam effice, tuam « manum » id est tuam potentiam, tuumque « brachium dextrum, » id est tuum robur, quo ferire et protgere soles tuos hostes; ut illud sentientes te glorificant, id est te timeant, et vel inviti tuas vires celebrant. Unde Complutensia addunt: *Ut enarrant mirabilia tua; Tigurina: Renoves exempla, miraculaque comites; ostenta manum brachiumque dextrum, et miranda facta tua prædicta; Syria: Renova signa, et immuta miracula; corroborata manum et brachium*

dextrum. Superbi et tyranni gloriuntur in sua manu dextera, gladio et robore, dicuntque : « Manus nostra excelsa, et non Dominus, fecit haec omnia, » Deuter. xxxii, 27. At Deus eorum superbiam retundit, et manum manu potenter confingit, ut sciant manum divinam superare humanam; nee hanc contra illam, imo sine illa, aliquid posse.

Id ipsum saepe Deus etiam per visiones viris sanctis ostendit. B. Juniperus, unus e primis S. Francisci sociis, dum quadam vice oraret, et forte aliquid magni de se conceperit, vidi manum in aere pendulam, et protinus divina vox insonuit : Manus sine manu nihil potest facere, » q. d. Nullus est tam bonus, tam sapiens, tam potens, ut quippe possit sine manu, id est Dei potentia et auxilio, facere. Quod ille audiens et gaudens, et per dominum exsiliens aiebat : « Domine, verum est. » Ita habent Annales Minorum: auctore Luca Waddingo, anno Christi 1210, num. 36.

Hoc est quod orat Psaltes Psalm. lxxxix, 18 : « Fiat manus tua super virum dexteram tuam : et super filium hominis, quem confirmasti tibi; et Psalm. cxliii, 1 : « Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad praelium, et digitos meos ad bellum. » S. Bernardus huc referit ad incarnationem Verbi (huc enim protendit se hoc loco acies Spiritus Sancti, ut mox ostendam) de qua sic loquitur serm. 4 in vigilia Nativit. :

« Addo adhuc, Domine Iesu, innova signa, immula mirabilia; nam priore quidem ipsa consuetudine viluerunt. Plano enim solis ortus et occasus, terrae fecunditas, temporum vicissitudine, miracula sunt, et magna miracula; sed toties hec vidimus, ut jam non sit qui attendat. Innovata signa, et immuta mirabilia. Ecce, ait, nova facio omnia. Quid hoc ait? Agnus unicus qui sedebat in trono, » Apoc. v, etc. : « O nova vere miracula! Conceptus fuit sine pudore, partus sine dolore. Mutata est in Virgine magna misericordia Eva. Peperit enim filium sine dolore. Mutata est, inquam, maledictio in benedictionem. » In Christo enim et B. Virgine Deus fecit nova prodigia inaudita in seculo, adeoque mutavit ordinem mundi rerumque omnium. Sic et Rabanus, cuius verba mox recitabo. Mulier generat filium scientia virum, sicut puerum, persona Verbum, natura Deum, de Virgine in tempore natum, gratia plenum, nomine et re Jesus, cognomine Christus. Quot quantoque hic in uno incarnationis mysterio mirabilia, immo miracula! Totidem sunt in mysterio passionis, crucis, mortis, resurrectionis, ascensionis, etc.

Tigur Christus est synopsis, summa et culmen mirabilium et miraculorum omnium, quae a seculo Dei patravit. Audi sigillatum singulis Christum anterferentem Hugonem : « Mirabiliter, inquit, fecit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam; mirabilis factus est ad imagi-

nem et similitudinem hominis. Mirabilis erga Aaron arida fronduit et fructum fecit; mirabilis Virgo manens integra filium peperit. Mirabilis serpens in palo vulneratos sanavit; mirabilis Christus in cruce omnes credentes curavit. Mirabilis Elias filium vidue suscitavit, III Reg. xvi; mirabilis Deus Pater Filium a mortuis revocavit. Mirabiliter Samson Philisteos moriendo prostravit; mirabilis Christus moriente mortem ipsam et demones superavit. Mirabiliter Jonas ex oceano exsiliit; mirabilis Christus ab inferis resurrexit. Mirabiliter Elias in urbe igneo in paradisum ascendit; mirabilis Christus immortalis factus in celum ascendit. Ibi Eliseus Eiam ascendente querebatur, hic Apostolorum eccliam Christus ascendentem mirabatur. Ibi Elias ascendens dimisit pallium, hic Christus ad dexteram Patris misit Spiritum Sanctum. Haec est signorum innovatio, et mirabilis immutatio. Impleta est ergo perficio Jesus filii Sirach, innovata sunt signa, immutata sunt mirabilia. Ecce nova facio omnia, dicit Dominus, Apoc. xxi, 6. Pro hujusmodi psaltil Propheta: Cantate domino canticum novum, quia mirabilia fecit.

8 ET EXCITA FUOREM, ET EFFUNDE IRAM; TOLLE / (ita Romana: Graece enim est ιππον; Syrus, ιππον; confringe, perperam ergo Janensium et ali contrarie legunt, extolle) ADVERSARIUM, ET AFFLIGE INIMICUM. — Et adversarium intelligit Ptolemaeum Lagi ejusque asseclas, qui, ut initio capituli dicit, valde affixit Judeos. Ila Palacius. Deinde antropathes dicitur existere fuorem, cum ares plaga immittit, ut videatur impensis seire et furere. Si minores prelati autem iras, ut in hostem quasi furibundis instant, eumque proferant: ira enim est eos roboris et virtutis, æque ac vindice; Tigurina: Extolle indignationem, et iram effunde; adversarium aufer, et profiga inimicum; Syrus: Confringe inimicum, et cesseret fac adversarium.

10. FESTINA TEMPUS, ET MEMENTO FINIS, UT ENARRENT MIRABILIA TUA. — Et Festina, » id est festinatio et citio in lucem profer. Et Hebreus: calenam ponitur pro kiphal, hoc est verbum neutrum pro activo. Sic ventus dicitur avolare paleas; quis flando facit eas avolare. Sic et festina, » id est festinare fac, vel fac ut festinet et festinat adversarius tempus liberacionis nostræ. Graece enim est επικαιρία, id est accelerata et urgente tempus, sive occasio librandi nos et profligandi hostes nostros. « Memento finis » quem destinasti malis nostris, ac infidelitatibus gentium, q. d. Impone finem malis nostris, immo omnium gentium totiusque mundi, hoc est mitte Messiam quæ finem malorum omnibus imponet. Ita S. Augustinus, lib. XVII De Civit. Dei, xx. Noster interpres legit ὥπειν vel ἤπειρον, id est finis, vel decreti de imponendo fine. Jam legunt ἤπειρον, id est ira, scilicet effundendis in gentes nobis hostiles. Tigurina legit ἤπειρον, id est iuramenti, quo jurasti Abraham te fore nostrum patrem, protectorem et liberatorem. Tigurina ergo

scilicet verili: τρέψ tempus, et memento iuramenti; ut περιπάτη (allii legunt περιπάτω, id est mirabilia), id est « magnifica facta tua celebrantur; » Syrus: Παῦλον fac supplicium, et adventio fac tempus; quia nescit qui dicat tibi: Quid facis? q. d. Adduc cito, o Domine, tempus quo nos liberes, et hostes nostros comprimas vel profliges; tempus, inquam, a te definitum, anno iuramento firmatum, presertim de Messia mittendo, qui nos ab omnibus hostibus malisque liberet. Ad Messiam enim aeternam mentem pretendisse Siracideum, vel potius Spiritum Sanctum, docent Rabanus, Palatus, Janensius et Lyrampus ex R. Salomon, qui et ratione additum: « Universi Prophetæ, ait, non sunt locuti nisi ad dies Messiae, ita ut eorum verba ad adventum Messie, sicut ad finem ordinatis sint. » Jam inde enim a tempore Siracidei expectabant, quin et iam etiam expectant Iudei adventum Messie, ut a servitate gentium liberarentur. Finis enim Legis et Prophetarum est Christus, Rom. x, 4; Apoc. xi, 6. Quin et Augustinus, XVII De Civit. Dei, xx: « In Ecclesiastico, ait, fides gentium » futura predictur isto modo: « Miserebamur, dominator Deus omnium, et mitte timorem tuum super omnes gentes, etc. Ut agnoscamus te, secundum quod et nos cognovimus, quia non es Deus proter te, Domine. Hanc sub optandi et preceandi specie prophetiam per Jesum Christum videamus implatam. »

Audi et Rabanus: « Hos orat, inquit, ut divina maiestas per manum et brachium dextrum, hoc est Dominum Christum, miracula, que antiquitus fuerunt facta, innoverat temporibus gratiae: ut idem et unus Legis veteris et novae intelligatur esse Deus, mediator videlicet Dei dominum homo Christus Jesus, qui cum Patre et Spiritu Sancto tunc et nunc facit mirabilia solus. Quid autem postulat excitare fuorem, et effundere iram, ut extollatur adversarius, et affligatur inimicus; hoc significare vult, quod necessario per adventum Christi auferetur diabolus a cordibus infidelium, ne diutius eos in errore et in idolatria tenet captivos. » Et paulo post: « Quod autem dicit: Festina tempus, et memento finis; hoc est quod Prophetæ in Psalmis ad Deum ait: Tu exurgens, Domine, miseraberis Sion; quia venit tempus miserendi ejus. Hoc orat, ut, quia tempus est novissima hora, et finis mundi approlixiat, veniat ille qui promisus est, et misereatur humanæ generi: quia ipse est exspectatio Gentium. » Preclarus S. Augustinus, tract. 53 in Joan.: « Christus, inquit, finis est perficiens, non interficiens: finis, quousque eamus, non ubi pereamus. » Sic et S. Bernardus, tract. De diligendo Deo, Deum et Christum vocat finem non consumendum, sed consummandum. Agens enim de impulsu, qui « in circuitu ambulant, » Psalm. xi, vers. 9: « Ambulant, inquit, naturaliter appetentes unde finiant appetitum, et insipient repinguentes unde propinquent fini. Fini dico, non

consumptionis, sed consummationis. Quantobrem non beato fine consummari, sed consumi via labore accelerant: qui rerum magis specie, quam auctore delectati, prius universa percurrente, de singulis cupiunt experiri, quam ad ipsum current universitatis dominum pervenire. »

Porro in Christo nulla sunt mirabilia, quæ hic enarrari suadet Siracide, ut iure ab Isaia, cap. ix, vers. 3, Christus vocatur adiutorialis, utpote, οἰηστής καὶ ἀρχὴς, id est homo Deus, ut loquuntur Graeci. Primum mirabile est, quod natura humana completa, quæ in instanti formationis usæ per se aliquoquin substitisset, propriamente constituitis hypostasin, fuerit præventa, accepto modo inexistens, quo supra omnem creaturam elevata existens in Verbo. Secundum, quod Verbum ita naturam illam excepit, eam sustentans, ejusque inexistentiā terminans, ut tamen nullam subiicerit mutationem, nullam intrinsecus novam contraxerit ad illam habitudinem, nullum ordinatum, nullam p̄sū aut inclinationem: sufficiebat enim infinita illa vis hypostatica, ut se ad illam naturam extrinsecus attractam et velut insertam, absque illa sui mutatione velut terminus et basis hypostatica extendet. Tertium, quod Verbum divinum absque illa nova habitudine ad naturam humanam, factum sit verus homo, sitque inter natum divinam et humanam ratione unionis in Verbo mutua complexio, seu τετραπλούσιον, ut Damascenus at lib. III, cap. ii.

Reliquæ miracula sunt extrinseca, et debita tanto mysterio, veluti ex illo consecratio. Primum, quod corpus in instanti perfecte formatum; secundum, quod omnipotens virtus Spiritus Sancti viventis virtutis seminalis supplerit; tertium, quod anima illa beatissima in primo instanti creationis et infusionis sui, lumine glorie et omnibus celestibus bonis eminentissime fuerit repletus, adeo ut per temporum spatia nulla ei potuerit fieri accessio; quartum, quod a virginē conceputus; quintum, quod a virginē natus absque virginalis claustrī aperiōne, mirabilis corporum penetratione, ex utero, veluti lumen per vitrum, effusus; sextum, quod gloria anime in corpus non redundat, sicut gloria divinitatis in animam, sed corpus manserit passibile; septimum, quod gaudent beatificum mostitiam animas et dolorum acerbitates non excluderit. Ecce decem stupenda miracula in hac mirabili unione, quorum singula longam merentur considerationem. Ita noster Lessius, De Divinis perfect. lib. XII, cap. v. Quocirca S. Dionysius, epist. 3 ad Caium: « Porro, ait, in Sacramento humanitatis Christi, hoc etiam arbitror Theologiam significare voluisse, quod ex occulto supersubstantialis ille Deus in conspectum nostrum repente processerit, humana substantia et carne vestitus; occulatus tamen etiam post revelationem, sive, ut divinus loquar, in ipsa quoque sui revelatione perdurat. »

Donique in hoc opere incarnationis Verbi mira et stupenda eluct Dei sapientia, potentia et clementia. Nam, ut sapienter et pie ait S. Thomas, *Opusculo LX*: « Congruebat hoc opus Deo, quem decebat sapientiam suam ostendere, potentiam et dominatem. Quid autem potius quam conjungere extrema summa distanta? magna enim potentia fuit in coniunctione disparium elementorum, major in coniunctione illorum ad spiritum creatum, maxima vero in unione ad spiritum inerentem. Quid vero sapientia quam quod ad complementum totius universi fieret coniunctio primi et ultimi, hoc est Verbi Dei quod est omnium principium, et humanae naturae, quae in operibus sex dierum fuit ultima creaturarum? Quid benignius et melius quam quod creator rerum communicare se voluit rebus creatis? quae benignitas magna fuit, in coniunctione cuius omnibus rebus per presentiam; major, quia comunicavit se bonis per gratiam; maxima, quia se communicavit Christo homini, et per consequens generibus singulorum in unitate persone.» Plura vide apud eundem S. Thomam et Scholasticos, III part. *Quesit.* I, art. 4.

41. IN IRA FLAMMÆ DEVORETER QUI SALVATOR: ET QUI PISSANT PLEBEM TUAM, INVENTARI PERTINDES. — « Ira flammæ » est ire, flamma, ira, flammæ et inflammans omnia; vel per hyllagam « in ira flammæ », hoc est in flamma ire, puta in ardore et excedensencia ire, scilicet in furore et acri ultiione ire tua, « devoreter qui salvator »; grato, & *πειστε*, id est, ut alii vertant, *qui salvus erasit*, q. d. Qui ex una clade, v. g. ab invasione hostium, salvus erasit, in datus in manus ire tuae, Domine, ut peste atrolo te a configurari et devorari. Unde Lyranus analogie sic explicit, q. d. Qui erasit in haec vita ultionem tuam, ira flammæ infernali absorberat. « Et qui possimant » id est pessimæ tractant, vexantque (grecæ enim est *αναγένεση*, id est affligrunt) *πλεβην* tuam, scilicet nos Judeos, hi « inventari perditum ». Unde Tigurina verit: *Que erasit, ira denti obsoletus et oppresores populi tui consequantur pertinens*; *Syrus*: *In furore et in igne perire fac inimicum, et omnes magnates et principes populi*. Alludit ad *Isaia*, xxv, 18: « Qui fugiter a voce formidinis, cadet in foveam; et qui se expleverat de fovea, tenebitur laqueo. » Quis similliter dicuntur a *Jeremia* cap. XLVII, 44. Ita nunc qui salvator ab aliis periculis, devoretur a furentissima flamma; ac si diceret: Qui evadendo gladium bellii se in arcem receperit, ibi ab ultraibus flammis devoretur.»

Tropologicæ, Rabanus censem hic dici id quod dixit Christus: « Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam », *Lucæ* IX, 24. « Hoc, inquit, predicit, quod hi qui amant animas suas in voluptate istius vite, nec eas pro Christo posse volunt, immo persequeantur plebem catholicaem, et fideles Dei interacioni tradant; in tra-

flamme future devorentur, et eternam in igne gehenna inveniant perditionem. »

12. CONTERE CAPUT (græco *καρπάζει*, id est *capita*: sic et *Syrus*) PRINCIPUM INIMICORUM (legit *ἰδίων*, pro quo Complutensis legit *θύνω*, id est *confundere*) DUCENTUM: *NON EST ALIUS PRÆTER NOS*, — q. d. Contere et quasi annihili, sicut conteritur et quasi annihiliatur vas testaceum, dum lapide tunditur et in pulvorem redigitur; contere, inquam, regem nobis inimicum, v. g. Ptolemaeum Lagi: illi enim contrito, ceteri ejus principes pariter conterunt, aut certe persequi nos desinent. Horum enim superbia meretur deifici et conteri; dicunt enim: *Non est alius præter nos, qui scilicet ita potenter impuniter et late dominetur, ut nos;* quare nos omnes domare possumus, et nemo nos. Ita Tigurina: *Contere, inquit, capita principum inimicorum, qui præter se neminem esse dicunt; quasi se solos astimūt homines, ceteri utantur quasi pereboris et jumentis.* *Syrus*: *Ausfer diadema inimico, qui dicit: Non est scit ego.*

Allegorice Rabanus: « Caput, ait, omnium inimicorum et infidelium, diabolus est. Hoc rogat Ecclesia, ut ipsi conteratur, qui principes eius isti sunt secuti, et idololatras excusat in persecutions Christianorum, dicentes: Non est alius præter nos; quia se solos in mundo arbitrantur dominari, nec subjiciunt volunt eternam Dei po-testati. »

Tropologicæ, « caput principum inimicorum, » id est caput et principes septem vitiorum capitalium est superbia. Superbus enim dicit: Non est alius præter me. Ille conteri meretur et solet, ut ab omnibus exterminetur, qui solus inter omnes et dominari volebat, juxta illud *Psalm.* LXVII, 22: « Deus confringit capita inimicorum suorum, vericem capilli perambulantum in delictis suis. » Superbia enim excisa, exsundatur cetera vita; scilicet capite serpentis contracto, confringitur totus serpens. Superbia enim inter vita est id quod caput inter membra. »

13. CONGREGA OMNES TRIBUS JACOB, UT COGNOSCANT QUA NON EST DEUS NISI TU, ET ENARRENT MAGNITUDINEM TUA: ET HEREDITATIBUS (q. d. Itaque hereditatis sicut ab initio). — Grecæ tantum habent: *Congrega omnes tribus Jacob*; Complutensis ad-dunt: *Et hereditatis eos sicut ab initio*; sed perparam legit *καταχρηστικόν*, id est *hereditatis*, pre-*καταχρηστικόν*, id est *hereditasti*; hoc est *hereditatis*, hoc est *hereditas*; sic enim Hebrei dicunt *τὴν γῆν* venachalla, id est *hereditatis*, pro et *hereditatis*, id est *hereditati*. Est enim vox conve-nivit, quod verit præteritum in futurum. Unde Tigurina verit: *Congrega tribus omnes Jacob, ut cognoscant nullum præter te Deum esse, miraculaque tua prodicent, et eas ut ab initio posside*, *hereditas*, *et legunt nomini*. *Syrus*: *Congrega omnes tribus Jacob, et hereditam, sicut dixisti et diebus antiquis. Duodecim*

tribus Jacob sive Israel in captivitatem abducti, et in varias gentes disperse fuerunt per Salma-nassar et Nabuchodonosor. Post 70 annos congregata sunt, saltem Juda et Benjamin per Cyrum. Rursum captiva facte et disperse fuerunt per reges Persarum, et ultimo per Ptolemaeum Lagi et reges Syrie. Orat ergo ut Deus eas congreget in unam Synagogam sive Ecclesiam, que sit Dei quasi possessio, peculum et hereditas, sicut primus congregavit et hereditavit eas per Mo-sam, cum eas separatas ab Egyptis cesterisque gentibus deduxit in Sina, Ibique cis legem dedit et sacerdotium, easque quasi populum fidelem et sanctum ex omnibus populis sibi elegit et auctoravit.

Allegorice et primario (apronduce hie sensu polius literalis est quam allegoricus). Sic et alibi subinde literalis sensus complectitur litteram simul et allegorianum, ut ostendit in Prophétis) orat ut veniat Messias, qui Iudeos et gentes congreget in unam Ecclesiam, ut fiat unum ovile et unus pastor; Christus enim venit ad hoc: « U filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum, » *Joan.* XI, 52. Audi Rabanan: « Postquam orationem explicvit contra peccatores, et caput eorum dia-holam, rogat Sapientia pro Ecclesie statu et salute credentium. Quid enim unum tribus Jacob, nisi Ecclesia ex gentibus congregare? Ipsas enim praedigavit minor filius, qui fraterum subripuit benedictionem. Ilos enim congregari peti, hoc est, in unitate Catholicæ fidei solidari, ut fideliter Deum cogentes, et ejus mirabilia in praedicatione sancti Evangelii narrant, et hereditas illius, sicut ab initio fidelis ab eo possessi sunt, ita et usque in seculum permaneant. »

Quia enim Israel, id est Jacob, fuit pater duodecim Patriarcharum, quorum quisque propriam familiam et tribum constituit, quas omnes et solas Deus sibi in Ecclesiis, et populus fideliter sibi peculiariter elegit; hinc Israel typus est populi christiani, et duodecim ejus tribus sunt typus omnium gentium fidelium: tum quia olim populus fidelis non erat alius quam Israel; tum quia ex Israele natus est Christus, *Hoc enim significat hec phrasis*, *Genes.* XLVIII, 16; *Deut.* XVI, 10; *II Reg.* VI, 1; *Jerom.* XLIV, 9; *Baruch* II, 15, et alibi saepè. Unde Graeca hoc loco habent: *καταχρηστικόν τοῦ βασιλέως*, hoc est misericordia populi vocata in nomine eius, ut sibi usurpet et arroget, vocaturque populus dei; que sane magna est dignitas tam populi totius, quam animæ cuiusque fidelis et sancte, juxta illud *Isaiæ* LXI, 2: « Vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit. Et

Nota: *Invocari nomen aliquius super alterum*, hebreæ id est quod alterum alterius nomine vocari, atque in eius nomine, protectionem et quasi familiam esse asciunt, illi esse addicunt, illum revereri et colere. Hoc enim significat hec phrasis, *Genes.* XLVIII, 16; *Deut.* XVI, 10; *II Reg.* VI, 1; *Jerom.* XLIV, 9; *Baruch* II, 15, et alibi saepè. Unde Graeca hoc loco habent: *καταχρηστικόν τοῦ βασιλέως*, hoc est misericordia populi vocata in nomine eius, ut sibi usurpet et arroget, vocaturque populus dei; que sane magna est dignitas tam populi totius, quam animæ cuiusque fidelis et sancte, juxta illud *Isaiæ* LXI, 2: « Vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit. Et

eris corona gloriae in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui. Non vocaberis ultra derelicta; sed vocaberis voluntas mea in ea; quia complacuit Domino in te; et vers. 12: «Et vobabant eos populus sanctus, redempti a Domino.»

Mystice, fidelis et sanctus conquitur, non precise et geometrico, sed analogice, moraliter et certa proportione, primogenito Dei, Iesu Christo; quia, sicut Christus est Filius Dei naturalis, sic fidelis et sanctus est filius Dei adoptivus, ac proinde heres Dei; coheres autem Christi: quia sane admirabilis est dignitas, quam admirans Apostolus, Rom. viii, 29: «Quos preservat, inquit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui (ut sint similes et conformes Christo in gratia et gloria), ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.» Ita Rabanus. Christo ergo Sancti consequuntur non arithmetice, sed analogice, id est assimilantur et adaptantur quasi membra capiti. Sic II Reg. xxii, 34, ait David Deo: «Coquans pedes meos cervis.» Coquans, id est in velocitate non sequales, sed similes efficiens; nec enim velocitas pedis humani praeceps aquarum potest velocitatem pedis cervini, sed eam dumtaxat aliquatenus imitari atque inseguiri, non assequi. «Christianus ergo est quasi alter Christus,» ut dicit Nyssenus, *De Profess. nominis Christiani*: «Vivat ergo quasi alter Christus.»

13. MISERERIT CIVITATIS SANCTIFICATIONIS TUE, JERUSALEM, CIVITATI REQUIEI TUE. — Peculiariter praereliquis Iudeis urbibus orat pro Ierusalem; quia haec orat metropolis populi Israelitici, arx fidei, asylum religionis. Atque ut Deum ad miserendum illi inflectat, dat ei tres titulos misericordie illios.

Primum est, quod sit *civitas sanctificationis* Dei, in qua scilicet Deus sanctificatur sancte colitur, tum interne per veram spem et religionem, tum externe per victimas caelerasque ceremonias a Deo sancitas, idque in sanctuario et templo a Deo electo et consecrato.

Secundus, quod sit *Jerusalem*, id est *vici pacis*, q. d. Tu, Domine, vocasti hanc urbem *visionem pacis*, quia voluisti ut populis in ea te protecora in pace degeret, et pacifice te coleret. Redde ergo illi hanc pacem, primitus promissam et prestatim.

Tertius, quod sit *civitas requiei Dei*; quia sanctus Deus in eis templo, quasi in domo sibi propria iuuenie requiescebat, et habitabat in Sancto sanctorum, insidens propitiatory supra arcam quasi super scabellum pedum suorum, utrinque circumdatus Cherubinis, indeque dabit oracula et responsa, Exod. xxv, 22. Unde Tigurina vertit: *Urbem sanctitatis tua misere, urbem* (legit *tau*), *ali legunt *tau**; *il est locum tua quietis*; Syrus: *Miserere civitatis sanctitatis tuae, Jerusalem, loci habitationis tuae.*

Allegorice, *Jerusalem* est Ecclesia Christi. Topologice, est anima fidelis et sancta, cui haec omnia facile adaptes. Ita Rabanus.

16. REPLE SION INENARRABILIBUS VERIS (male blbla Regia legunt, *virtutibus*) TUIS, ET GLORIA TUA POPULUM TUUM. — Pro verbis grece est *λαζα*, id est *oracula*, et quelibet dicta Dei; omnia enim quae dicit Deus sunt oracula, idque *cerissima*. Unde *Cosmopolita* legunt vertuntque: *Reple Sion collere oracula tua, et a gloria tua populum tuum*; Tigurina: *Sionem extollendis oracula tuis implens, tueque populam tuam gloria, repele imples*; ali: *Reple Sion, ut tollas oracula tua, et populum tuum gloria*; Syrus: *Imple Sion majestate tua, et gloria tua tempum tuum*. Post Ierusalem civitatem descendit ad precipuum et sanctissimum eius pars, puta ad templum quod erat in monte Sion, oraque ut Deus illud impletat suis verbis, putat unum oraculum, que primitus assidue edebat ex proprietate, tum promulgatione doctrine, et predicatione legis divinae eaque efficaciter; ut audientes moveant ad eam operi perficiendam; opus enim audientis replet complectere verba lexis et predicationis. Possunt quoque per verba accipi dei promissa, ut scilicet Deus presulet immunitatem, pacem et sanctitudinem, quam promisit se datum in templo. Ille omnia dicuntur *inennarrabilis*, quis nunquam plene pro dignitate satis enarrari, explicari, laudari et celebrari possunt; et quia mentes ea gustantem replent gaudio ineffabili, et iubilo qui enarrari nequit.

Porro, cum haec preestat Deus, tunc pariter replet gloria populu suum, quia ingens Israeli gloria erat, quod solus ex omnibus gentibus habebat domesticum Dei oraculum, item Dei legem ac S. Scripturam, ejusque doctores et predicatorum, iuxta illud Mos. Deuter. iv, 7: «Nec est natio tam grandis, que habeat deos appropriantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis observationibus nostris. Quae est enim alia gens sic inclita, ut habeat ceremonias justaque iudea, et universam legem quam ego proponam vobis hodie?» Porro tempore Siracidis, in luce anterius, puta in excidio Ierusalem et templi per Nabuchodonosor, defecerat hoc Dei oraculum, omnesque Prophetae et prophetiae, ut ostendit Agapei cap. 1, vers. 8. Oral ergo Siracides ut Deus haec Israeli restitutus, præserit per Christum. Quocirca haec propheta plane plenique adimplita est a Christo, dum ipse in Sion erucavat verba inenarrabilia et abscondita a constitutione mundi. Ipse enim est *λαζα*, id est verbum Patris, idque *λαζα* jampridem muta et silentia, vocula redditum Israeli, itaque summa cum gloria cumulavit. Ita Rabanus, Lyranus, Paladius, Janus et alii.

Allegorice Rabanus: «Sion, ait, appellatur *sanctatio*; et merito sancta Ecclesia speculatorum dicitur; quia inde fidelium corda contemplantur gaudi regni celestis, quam inenarrabilibus verbis suis Dominus replet, cum eam notitia divinorum librorum, ubi inenarrabilis virtus Dei, et inaccessibilis gloria majestatis ejus predicatur, instruit,

signis miraculorum inter universa gentes emere facit, ita ut inde omnibus per circuitum nationibus, ipsa terror sit et honor. Hinc legitur in Actibus apostolorum quod, predicante Paulo et miracula faciente, in Ephesiorum civitate ecclæsia timor super omnes illos, hoc est Iudeos atque Gentiles qui habitabant ibi, et magnificabant nomen Domini Iesu, » Act. xix, 17.

17. DA TESTIMONIUM HIS QUI AB INITIO CREATURES SUNT, ET SUSCITA PREDICATIONES, QUAE LOCUTI

SUNT IN NOME TICO PROPHETÆ PRIORIS. — Ita Roma et Grecia. Minus recte ergo Jansenius et ali prius qui legunt *quia*, et pro *predicationes*, *predicationes*, quis scilicet Isaías, Jeremias, Daniel ceteraque Prophetæ fundebant pro adventu Messie. Sensus est, q. d. Testare per testimonium solitus in non beneficente, quod nos sumus «creatura tua», quod selicet primitus nos ex *Egypto* redimendo tibi allegoris, populunque figemus et tuam Ecclesiam creaveris et formaveris, ut, siut illud te-tatus es Pharaoni ceterisque gentibus, operando tot plagas et miracula per Mosen in favorem patrum nostrorum; ita nunc idem in favorem nostri facere digneris. Quare *suscita predicationes*, id est predictions Prophetarum de ope nobis a te prestante, illam reipsa nobis exhibendo. Alioquin enim illa predicationes sopsite et quasi emoritur videbuntur; suscita ergo illas, ut nobis et somno vigilare, et quasi a morte suscitari et reviviscere videantur, dum a te reipsa complebuntur. Significat illud ille, si opera a Deo complebantur, Hebrei adeo grata accident, ac si illi cum Prophetis a morte reditive resurgent. Unde Complutensia habent: *Da testimonium in initio creaturis tuis, et suscita Prophetas tuos*; Tigurina: *Possessionibus tuis primis tribus testimonium, et qua Prophetæ nomine tuo praemunierunt mores*. Legit enim *xix:zxx*, id est *possessionibus*, pro quo Noster legit *xix:zxx*, id est *creaturis*: utrumque verum, et huic loco appossum: Israelite enim uti erant creature, si erant et possessio ac pecuniam Dei. Rursus legit *xix:zxx*, id est *Prophetas*: pro quo Noster legit *xix:zxx*, id est *prophetas*, puta *predictions*, *sive predictions*. Alii: *Da testimonium primis tuis creaturis* (qua sumus nos Israelitæ), *et suscita nomine tuo prophetas*; Syrus: *Constitute testimonium servorum tuorum sicut in initio, et venient prophetæ Prophétarum tuorum illorum, qui locuti sunt in nomine tuo*; Nam, ut ait S. Joannes, cap. 1, vers. 17: «Lex per Moyensem dicitur est gratia, et veritas per Iesum Christum facta est.» Quocirca S. Willibaldus, S. Richardi Anglie regis filius, et primus Eystettensis Episcopus, a S. Bonifacio consecratus: *Novum, sit, Testamentum se habet ad Vetus, si ut lux ad umbram, sicut veritas ad figuram, sicut anima ad corpus, sicut vita ad id quod vivificatur. Sicut enim corpus per animam vivificatur, sicut per veritatem in Novo Testamento per Christum exhibitam, promissiones Veteris Testa-*

menti verificate sunt.» Ita habet ejus Vita, cap. v, conscripta a Philippo, Eystettensi Episcopo, quam notis illustravit noster Gretserus.

Nota: Fideles et Sancti sunt «creature» Dei: quia fides et sanctitas superal omnem naturam: omneque ejus debitum et meritum, esque mera gratia, et quasi gratuita creatio Dei, iuxta illud Ephes. ii, 10: «Ipsius enim sumus factura, creat in Christo Iesu in operibus bonis, que preparavit Deus ut in illis ambulemus.» Vide ibi dicta.

18. DA MERcedeM SUSTINENTIBUS TE, UT PROPHETÆ

19. TUA FIDELES INVENIANTUR: ET EXAUDI ORATIONES SERVORUM TUORUM. — Merces sustinentibus est bonum quod ipsi sustinent et expectant, ac pro quo longanimitate patientes Deum precantur, puta liberat/Israëlis, et salvatio per Christum; hec enim et merces sustinentiae longaque expeditationis et patientie, q. d. Mittit, Domine, Salvatorem a te per omnes Prophetas promissum, quem per tot annorum millia longanimitate, sed avidissime expectamus; hoc enim meretur nostra tam summa sustentia; hoc debitum est Prophetis, ut illi «fides», id est *veritas*, *e inveniantur*. Libera ergo ipsorum, imo tuum (tu enim per eos locutus es), o Domine, fidem. Hoc denique poscur: *orationes nostre*, que assidue et ardenter id effingunt. Unde Tigurina, *da premium*, ait, *nitestitus expectatione tui, et fac fides Prophetarum tuorum compareat* (allii, *et fidem Prophetis tuis confia*). Preces servorum (legit cum Complutensibus curio, Romana legunt *tunc*, id est *suplicium*) tuorum exaudi. Domine: Syrus, et dabis *mercedem illi qui expectat te, et Prophetæ tuæ filie invenient, et audies orationem servorum*. Nam, ut ait Rabanus: «Abraham exsultavit a videret diem Christi; vidit et gavisus est, Joan. viii, 36. Isaías, cap. xxvi, ait: Domine, sustinuimus te; nomen tuum, et memoriale tuum in desiderio anime. Multi reges et justi voluerunt vide que viderunt Apostoli, et non viderunt; et audire que ipsi audiebant, et non audierunt. Hinc et Simeon responsum accepit a Spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Unde, cum eum presentem in ulnas suas accepit, ait: Nunc distillervimus tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace: Quia viderunt cœli mel salutare tuum; Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuae Israel, » Luc. ii, 29 et seqq.

Anagogice, idem Rabanus: «Merces, id est, sustinentibus Deum datur, quando fidelibus expectantibus gratiam Christi, et sperantibus in eum remuneratio future vita praestatur. Ita etiam divini Prophetæ fideles et veridi ci inveniuntur, et exauditor oratio devota servorum ejus, qui orant quotidie ut adveniat regnum Dei, et fiat voluntas ejus sicut in celo et in terra.»

19. SECUNDUM BENEDICTIONEM AARON DE (ita Romana et Grecia: perperam ergo Jansenius et alii passim pro de legunt da) POPULO TUO («de po-

pulo tuo, » id est pro populo tuo, quam scilicet populo tuo Aaron impedit et apprecauit est), ET DIRIGE NOS IN VIAM JUSTITIE, ET SCIENT OMNES QUI HABANT TERRAM, QUA TU ES DEUS CONSECTOR SECULOREM. — Pendet hic versus a precedenti, q. d. « Da mercede sustinentibus te, ut Propheta tuus fideles inveniantur, et exaudi orationes servorum tuorum secundum benedictionem » quam Aaron proposita et pontifex Iussi tuo dedit populo tuo : hanc enim illi et pontificibus eum securius benedicendi populo formulam praecepisti, Num. vi, 24, dicens : « Si benedictis filii Israel, et dicatis eis : Beneficat tibi Dominus, et custodiat te. Ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui. Convertat Dominus vultum suum ad te, et dñe pacem. » Imo ad didicisti promissionem, te hanc benedictionem pontificis exauditum et opera completerum, dicens : « Invocabuntque nomen meum super filios Israel, et ego benedicam eis. » Orat ergo Siracides ut Deus iuxta hanc benedictionem benedic populo, et preces eorum exaudiat; ideoque dirigit eos in viam justitiae, ut in ea ascendendo, operaque iusta assidue exercendo, Deo sint honori, sibi gloria genitus exemplo; et sciunt omnes quia tu es Deus consecutor, id est pravisor, provisor, ordinator, gubernator, premiator et ultor seculorum, hoc est hominum et operum omnium, qua ab his successive seculo quilibet factum sunt, fluit vel futura sunt. Unde Greci habent: Quoniam tu es Dominus seculorum. Hinc Syri Deum vocant gigantem seculorum; quia scilicet ipse quasi gigas immensitate sua presentie, potenter et sapientie omnia secula, et quemcumque in eis sunt in infinitum superat et transcendent, imo omnia mente manique sua concludit et complectitur. Unde Tigurina verit: Preces servorum tuorum exaudi secundum populo tuo prelationem Aaronis, et dehus nos in viam justitiae, ut omnes qui terram habitant, agnoscant te Dominum Deum esse sempiternum; Syrus: Et audies orationes servorum secundum desiderium populi tuum (quod in benedictione sua expressit Aaron), et cognoscant omnes qui in finibus terre, quia tu es Deus in seculorum. Simili modo Deum depingit Virgilius, I Enied, dum lata cantit:

O qui res hominumque Deumque
Eternis regis Imperii, et fulmine terreni.

Alchirius et nervosius Boetius, III De Consolat.:

Qui perpetuo mundum ratione gubernas,
Terrarum cœlestis salar, qui tempus ab aeo
Ire jubes, stabilisque manens das cuncta movere,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem!

Idem, lib. V :

Quæ sint, que fuerint, veniantque
Uno mensu certul in ioto:
Quem, quis respicit omnia solus,
Verum possit dicere solem.

Et Claudianus :

Ilo pater rerum, qui sacula diviniti astræ.

Notat Galatinus, lib. II De Arcanis fidei, cap. x. et alii, sacerdotes Aeronicos benedicendo populo, super eum efformasse signum crucis, sive in modum crucis manum dexteram transversim sinistram imposuisse, aut elevando movendoque dextram sursum et deorsum, sinistrorum et dextrorum crucem effinxisse; ut advenarent mysterium crucis Christi, ejusque fructum, scilicet, quod per illum omnis in omnes omnium secularium homines benedicendi descendens, descendere et descensura esset. Addit Galatinus eis tribus digitis erexit, caterisque duobus contractis, pronuntiatio nomine tetragrammaton Iesu, alias ineffabilis, benedicisse populo, ut tam mysterium SS. Trinitatis, quam Verbi incarnationis et crucifixionis (que duo sunt prima religiois mysteria, imo summa et comprehensio totius fidei) populo representaret. Vide dicta Numer. cap. vi, 24, ubi ostendit ad hoc significandum, pontificem benedicentem populo tertio iterasse omnes Deus, sicut nos formando crucem exprimitus ipsas tres personas SS. Trinitatis, dicens: « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. »

Nota, secundo, hac benedictione pontificis populo apprecautum esse pacem, id est omne bonum, sed maxime ut Deus ejus actiones dirigere: in viam justitiae, ut ait hic Siracides, et idipsum ostendit, Num. vi, 24. Sic enim dirigitur populus in cielum ad vitam eternam, quae est premium justitiae, et summa hominis felicitas. Sic et S. Paulus benedit Ephesios, dicens cap. iii, 16: « Ut det vobis secundum divitias glorie sue virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorum hominem, Christum habitare per fidem in cordibus vestris; in charitate radicari, et fundari, ut possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quae sit latitudo, et longitudine, et subtilitas, et profundum: scire etiam supereminentem scientie charitatem Christi, ut impleremini in omnem plenitudinem Dei. »

Hinc et S. Clemens Romanus, lib. II Constit. cap. LVIII, refert Episcopum in Ecclesiæ debitis benedicendo populo, verbis istis: « Conserva, Domine, populum tuum incolendum, et beneficio hereditati tue, quam sanguine Christi tui possidisti et acquisivisti, et regale sacerdotium et gentem sanctam appellasti. »

Bonifice S. Augustinus, epist. 90 ad Innocentium, testatur Episcopos, benedicendo populum, ei a Deo approbae fuisse, ut recte ac pie vivente illi per omnia placeant. Porro efficaces fuisse et esse pontificum et sacerdotum benedictiones, ac a Deo exaudiri solitas, liquet ex eo quod idipsum promittat Deus, Num. vi, 27; unde et il Paral. XXX, 27, dicitur: « Surrexerint autem sacerdotes aliquæ leviter benedictentes populo: et exaudita est vox eorum: perveniente oratio in habitatum sanctum celi. »

Allegorice Rabanus: « Quæ est, inquit, bene-

dicio Aaron, nisi ordo et ritus sacerdotii, quem Dominus dedit populo suo, quando adunavat eum Christo unigenito suo filio? Ipse est enim sacerdos verus, qui semel ipsum obtulit hostiam Patri pro nobis, et corporis et sanguinis sui sacramenta nobis tradidit, de quo scriptum est: Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech. Qui nos fecit agnum et sacerdotes Deo et Patri suo. Unde dicit Petrus Apostolus, epist. I, cap. II, vers. 9: « Vos autem genus electum, regale sacerdotum, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuntiatis ejus, qui de tenore vos vocavit in admirabile lumen suum: ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum; et ipsi tanquam lapides vivi superedificanti, domus spiritualis, sacerdotum sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Secundum benedictionem enim Aaron vere tunc datus populo Dei, quando dirigitur in viam justitiae; ut quod Aaron prefigurabat in victimis corporalibus legis, hoc iste in spiritualibus hostiis adimpleat Evangelii. Sciant (aut) omnes qui inhabitant terram, quia tu es Deus conspector seculorum. Hoc est, omnes gentes agnoscant in mirabili christiani populi salvationem, quia tu es Deus ante omnia secula, et post omnia secula idem manens, qui ita ordinabas præterita tempora, ut eis proper gratiam Christi supereminere faceres tempora futura. »

SECUNDA PARS CAPITIS.

DE DELECTU SERMONUM ET UXORUM, AC DE CAVENDA VAGA LIBIDINE, VAGOQUE DISCURSU.

Post orationem reddit de more Siracides ad precepta et dogmata sapientie; quare hoc loco subdipli precepta discretionis, quae potissimum est pars sapientie practice, sive prudentie. Ejus ergo varia da variis in rebus monita, ac quasi parallela et comparata. Docet enim discretionem et dilectionem alludendum esse primo, in illis que audimus et legimus, ut bona a malis, vera a falsis, leta a tristibus secerentes, non nisi bona, vera et leta mente commendamus; secundo, vers. 24 et 25, docet diligendam esse uxorem, que cum specie facile et comodo habeat mores; tertio, vers. 27 et 28, docet diligendam esse stabile matrimonium pro vase discursu; quartio, cap. sequ. vers. 1, docet amicum sincerum a falso dignoscendum esse et seligendum; quinto, ibidem vers. 7, docet consultari pertinum et fidum ab imperio et infido secerendam. Ita Lyranus:

20 et 21. OMNES ESCAN MANDUCABIT VENTER, ET EST CIBO CIBO MELIOR. FAUCES CONTINGUNT CIBUM VENERE, ET COR SENSIUS VERA MENDACIA. — Ha Romanus, Rabanus et Graeca: perperam ergo aliqui pro sensu legit insensum, huncque dicit sensum: Sicut fauces gulosi vel famelici continent cibum carnis ferinae, id est translugint illum sine debita masticatione et probacione, sic cor insensatum « verba mendacia » que audit, statim in mentem transmittunt, nec examinat ea an vera sint vel falsa, sed sine examine et discretione verorum a falsis ea recipit, admittit et credit. Ita Lyranus. Et Palacius: Sun, inquit, cibil agrestes et ferini; at non desunt fances que eos contingunt, et venter qui eos exceptiat: sic pariter cum veritas sit cibus cordis, est tamen cor insensatum quod mendacia vorat. Verum pro contingent grecos est πόνησις, id est gustabit; et pro contingent grecos est καρδία συνει, id est cor prædens, intelligens, sensatum.

Comparat ergo discretionem ciborum, quam facit cultura et venter, discretionem sermonum, quam facit auris et cor, sive mens: sicut enim cibus pascit guttur et ventrem, sic sermo pascit aurem et mentem: ac si cibus aliis salutaris est, aliis noxiis ventri; sic sermo aliis salutaris, aliis noxiis menti. Quare sicut Deus et natura dedit homini fauces et guttur, quasi prelubatores et pregustatores cibi, ut discernant cibum commodeum ab incommmodo et noxiis, et commodeum in ventrem transmittant, noxiis vero respuant: sic pariter Deus dedit homini oculos et aures, quasi pregustatores sermonis leci vel auditu, ut salutarem in mentem transmittant, noxiis vero respuant. Denique sicut venter ultimum facit cibi examen, noxiisque, qui ventri creat dolorem, nauseam, torporem, etc., vomitione oris, vel defecitione alvi ejicit; salutarem vero amplectitur, concupit, conservat, et in substantiam suam convertit, eoque pascitur, reficitur, roboretur: sic pariter ultimum sermonis examen facit mens; que si sapient, sicut sapiens, noxiis sermonem illico rejicit, salutarem vero avide exceptit, digestit, retinet, et in sibi alimentum convertit, eoque alitur, recreatur, corroboratur ad omne bonum cogitandum, meditandum, volendum et opere perficiendum.

Est pulchra et apposita allegoria. Lectio enim vel auditio comparatur comeditione, cibus sermoni, fauces auribus, venter menti: unde collendum relinquit, quod sicut insipiens est quidam cibo noxiis onerat, sapiens vero qui non nisi salutarem et sobrium in eum admittit: sic pariter insipiens sit, qui promiscue omnes sermones utiles et inutiles, vanos et solidos, falsos et veros in mentem admittit: vanis enim, falsis et noxiis mens pariter fitvana, falsa, ac noxiis errorum et vitiorum, indeco penes et damnata.

tions, sibi accersit ex adverso sapiens fit, qui non nisi sermones niles, solidos, veros, pios et sanctos in aures oculosque et mentem admittit: per illos enim passitur et roboratur in omni virtute, ut magnis passibus tendat ad felicitatem eternam. Unde Tigurina verit: *Venter quemuis cibum capit (omnis cibi est capax); est tamen cibus ciborum melior. Ut fauces ferinam gustu comprehendunt, ita sagax animus verba mendacia: Vatablus, Acta; Syrus: Omnes cibum accipit anima, sed est cibus cibo suavior. Os gustat saporem cibi, et cor sapientia inquit verba iniquorum. Quid ergo Noster verit, « fauces contingunt cibum ferre, » contingunt, hoc est, ut Graecus habet, γενεσις, id est gustant, gustuque dijudicant cibum ferinum: sic et cor sensatum gustu sensuque mentis sunt dijudicant verba mendacia, ac vera a falsis discernit. Apposite comparat mendaciam carni ferarum; quia siue haec agrestis est et ferina, ideoque ventri et corpori humano inimica, aut saltem minus congrua: sic pariter mendacia agrestia et ferina sunt, ideoque nimica mentis humana, cuius cibus est veritas mendaciam enim est, cibus diametri, ait Palaeus. Diabolus enim est pater mendacia, ut ait Christus, *Ioan. VIII: veritas vero est cibus angelorum ei hominum.**

22. COR PRAVUM DABIT TRISTITIAM, ET HOMO PERTUS RESISTET ILLI. — Cordi sensato, quod dijudicat et segregat verba vera a mendaciis, opponit cor pravum; grece ρητορικη, id est cor distortum, hoc est perversum et versatum, fallax et fraudulentum, q. d. Cor perversum et fallax suis diudit et factis perversis, et fallacibus, multis dubiis occasionis tristandi et dolendi; at homo pertitus, grece πρωτεποτης, id est multa experitus, prudens, sapiens, resistet illi; quia sua prudentia aperit ejus pravitatem, errores et fraudes. Unde Syrus verit: *Cor absconditum (tectum, simulatum) multa sollicitudo ejus, et vir sapiens intelligit hinc.*

Noster legit ἀντανάσθαι, id est *pedibus obviam ibi*, hoc est resistet illi, scilicet tristitia et morori. Jam legunt ἀναντανάσθαι, id est retribuet illi, q. d. Homo pertitus et sapiens cordi pravo retribuet meritam sua pravitatis castigationem et pomam. Tigurina vero censem Siracidem seniorenum hebraice scripsisse יְהוָה יְאַתָּה לֹא, id est paci sua consulet, quod Siracides junior verit, ἀναντανάσθαι, id est retribuet, quasi scriptum esset Κύριος ἵσταται, id est retribuet. Verum Siracides junior melius scrivit quid scriperit avus, quam Tigurina, presertim cum Ecclesia eius versionem probaruit et recuperari, quanquam quod Tigurina verit: *Praevis animus marorum crevit; at vir pertitus tranquillitati sue consultet*, recte aptari posset versioni Vulgate: qui enim in se resistit cordi pravo seminanti tristitiam et tristia, hic utique tranquillitati sue consulti.

Moraliter, nota prudentiam et experientiam hominis periti mederi et resistere tam cordi per-

verso quam tristitia, tum quia cordis perversi fraudes et malitiae, que causant tristitiam, appetit et discutit; tum quia mille artes et modos suggerit evadere malum, quod cor pravum minatur, quodque tristitia est causa, et ex adverso mille rationes et objecta letitiae adinvicunt, mecumque representant, que exclusa tristitia cum efficacitate lilarum et jucundam. Tristitia enim causat exphantasmate et obiecto tristi, quod hominem affligit; letitia vero ex leto, quod hominem exhilarat. Jam prudens multa phantasie suggesta motiva letitiae, que omnia motiva tristitia, excludant. Vide dicta cap. xxx, 22 et seq.

23. OMNIS MASCULUM EXCIPIT MULIER, ET EST PELIA MELIOR FILIA. — Primo, Lyrrans legens, et est *filia melior filio*, sic exponit, q. d. Mulier in partu granulari excipit prolem masculum, quia vellet semper parere masculum; et tamen expedit: si aliquando parere feminam sive filiam, quia subfiliis est melior filio. Verum Graeca et Latina passim legunt *filia non filio*; sic enim habent Graeca Romae correcta: *Omnes masculum suscepit mulier; est autem (Complutensis pro 3), id est autem, legunt τις, id est enim) filia melior filia*; Tigurina: *Cuiusvis maris capax est mulier; est autem filia filia prestantur*. Syrus hunc versum omittit. Aliqui vertunt: *Est enim filia filiae melior*; Graecum enim τις δι βραχηνος κρισινον, tum versus est *autem filia filiae melior, quam est autem filia filiae melior*; sed posteriorum hanc versionem exigunt ea que precedunt et sequuntur, eamque amplectuntur Complutensis, Romani, Rabanus ceterique interpres. Unde et Rabanus legens, est *filia melior filia*, et sic exponit *filia*, per priscam syntaxin, quia *melior filia* dicabant pro *melior filia*.

Secundo, *πάντας censem esse hypallagam: « Omne masculum excipit mulier, » hoc est omnem mulierem excipit masculum: at videat quam et qualem: quia una mulier et filia, alia est melior hinc.*

Tertio et plane, « *omnem masculum in matrictu accipiet mulier*, q. d. Non valde examinant feminae quibus vel qualibus viris rubant, sed maritum qui se offert, accipiunt; at vir, qui prudenter est femina, caputque familiae, diligenter advertendit est quam luxuriam ducat: est enim filia una melior et prestantior altera, non solum quia pulchrior, sed etiam quia magis vir moriger, pacifica, prudens, sedula, apta que ad regendum familiam.

Hic versus est parallelus, et ex aequo respondens versus 20, eisque est quasi apodosis, et similitudinem redditio. Sic enim vers. 20 dicit: « *Omnem escam manducabit venter, et est cibus cibo melior;* » sic hic dicit: « *Omnes masculum excipit mulier, et est filia melior filia,* » q. d. Ut venter excepti omnem cibum, et aures ac mens omnem sermonem; ita facinam quenlibet masculum, et masculus quamlibet feminam excipere potest, et sepe excipit; sed sicut ventri unus cibus alio, et menti unus sermo alio est melior.

do pariter masculo una filia magis convenit quam alia. Cum ergo uxorem querit, diligenter examinet qua sit melior, quaeque sibi magis conveniat, et cum ea omnem vitam pacificam, honeste et sancte transigit. Quae enim insania est ventri clinos eligere meliores, uxorem vero non diligere meliorum?

Mystice Rabanus: « *Femina, inquit, quia pulchra et grata est, signum est gratiae Dei, quae nos Deo et angelis facit gratos et speciosos. Quod autem est: Est filia filia melior; ostendit distiantam esse in profecto scientia et virtutum operatione, et quedam opera esse bona, quedam autem perfecta; sicut ipse Dominus in Evangelio ostendit, dicens: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Et iterum: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, et da pauperibus; et habebis thesaurum in celo, et veni, sequere me. Unde et Paulus differentiam esse intelligi volens in Sacerdotum remuneracione, ait: Stellarum enim a stella differt in claritate, ita et resurrectio mortuorum, » *I Cor. xv.**

24. SPECIES MULIERIS EXHILARAT FACIEM VIRI SUI, ET SUPER OMNEM CONCUPISCENTIAM HOMINI SUPERDUCIT DESIDERIUM, q. d. Forma et pulchritudo feminæ, tum externa, tum interna, quæ sita est in virtutibus et morum compositione, exhilarat faciem mariti, ut ea contentus lete vivat, nec aliam filia melior, quam est autem filia filiae melior. Querat: hec enim forma viri concupiscentiam et desiderium incitat, et ad se rapit pro omnibus rebus, « et super omniem concupiscentiam, » id est pro omni objecto concupisibilium, quod hominis concupiscentiam in sui amorem alicet et irritat, ita videmus juvenes rapi specie pulchram mulierum, ac ut ea potiantur, opes, famam, et sepe vilum et salutem aeternam in discrimen adducere. *Tu desiderior non est in Graeco;* unde Tigurina verit: *Pulchritudo mulieris vultus exhilarat, omnemque humanum jucunditatem excellit; alii: Et omnem hominis cupiditatem excellit;* Syrus: *Pulchritudo mulieris laudat faciem ejus, et super omnem concupiscentiam oculorum praebeat.* Significat pulchritudinis in uxore ducentam habendam esse rationem aliquam, eo quod has amoris conjugalis sit illex et conservatrix. Verum quia magis morum habenda est ratio, hinc de ea subdit: « Si est lingua curationis, » etc. Vide dicta cap. xxvi, 21.

Moraliter dico hic quam illecebrosa sit species mulieris, quamve cavenda sit juvenibus et castis; quia ipsa est res concupisibilis, quae supra omnia concupiscentiam irritat. Unde S. Bernardus, serm. 66 in Cant.: « *Cum femina, ait, semper esse, et non cognoscere feminam, nonne plus est quam mortuum suscitare?* » Et S. Franciscus: « *Mulierum aspectu et colloquio, quamvis fortis spiritus intimirat. Quis enim potest ambulare super prunas, ut non comburantur plantae ejus?* » Proverb. vi, 28. Periculoso ergo est earum formarum introrsus hauires imagines, quae possunt aut edoumire carnis resuscitare igniculum, aut pu-

dice mentis maculare nitorem. Frivolum profecto est quodcumque mulieris colloquium, excepta sola confessione, vel instructione brevissima, ut cum ea omnem vitam pacificam, honeste et sancte transigit. Quae enim insania est ventri clinos eligere meliores, uxorem vero non diligere meliorum?

Mystice, Rabanus et ex eo Glossa: *Mulier est Ecclesia, et anima fidelis sanctaque; item ipsa Christi gratia, quae per predicationem animas et carnis concepcionem mitigat. Hec in Ecclesiis abundat; cujus desiderium est super omnem concepcionem hominis, quia in ea est decor virtutum et pulchritudo doctrinae, juxta illud: « Fallax gratia, et vano est pulchritudo: mulier timens Dominum, ipsa laudabitur, » Proverb. xxxi, 30. Huius species et decor, quam habet in recta fide et bonis operibus, exhilarat faciem viri, videlicet sponsi sui Christi, qui delectatur in profecto ejus, juxta illud: « Confitit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit. Fortitudo et decor indumentum ejus, » etc., Proverb. xxxi, 11 et 25: « Non est vir illius secundum filios hominum; » quia Christus ejus sponsus exedit omnem humanum decorum, juxta illud: « Speciosus forma pro filis hominum: diffusa est grada in abitis tuis: propterea benedixit te Deus in eternum, » Psalm. xliv, 3. Hec ergo est possessio bona, imo optima: hec est adjutorium homini datum ad omnes hujus vite labores et dolores fortiter sustinendos: hec est columna et requies totius vite presentis et aeternæ; atque, ut ait Rabanus, columna dicitur fieri ut requies, quoniam ipsa quae in presenti est fragilitas hominis sustentaculum, ipsa in futuro per gloriam fiet reque illius supplementum.*

Longe aplius, et quasi proprie, hec conveniunt B. Virgini, cuius pulchritudinis, virtutum et gratiarum decor exhilarat faciem viri, » id est Christi sui, quem concepit non ut infante, sed ut virum omni sapientia et virtute perfectum, juxta illud Jerem. xxxi, 22: « *Creavit Dominus novum super terram. Femina circumdabit virum.* » Unde illa sua specie rapuit ad se desiderium omnium hominum et angelorum; quin et ipsius Verbi divini, ut in uterum ipsius descendet, et ex ea carnem humanam assumetur. Ita Cardinalis Halgrinus, in Cant. iv, *hac verba Siracidae sic explicat: « Species quidem mulieris, inquit, virum potenter humiliat, severum et austernum emollit; Virginis autem speciem sic concupivit Dominus, et ipsa ejus desiderium in tantum superduxit, hoc est, ad tantum excessum perduxit, ut ad nostram infirmitatem humiliasset omnipotens, et qui est vita viventium emolli-*

tus sit ad mortem. » De Virgine enim hec mystice accipi, patet ex eo quod sequitur : « Non est vir illius secundum filios hominum, » etc.

25. Si est lingua curationis (repeate, si) est et mitigationis et misericordie : non est vir illius secundum filios hominum, — q. d. Si in uxore ad speciem et pulchritudinem accedat lingua blanda et prudens, que sua discretione et gratia norit curare omnes viri et familiæ molestias, afflictiones et dolores : si insuper accedat a lingua mitigationis et misericordie, que scilicet omnes viri et familiæ iras, mœrores et acerbitates norit mitigare, et ad misericordiam, equanimitatem benignitatemque inflectere; tunc sane vir, id est maritus illius, non est similis aliis hominibus, sed omnes superat, omniumque est fortissimus. Unde Graeca et Latina nomina, omitendo secundum est, sic clare habent : *Si est in lingua ejus (uxoris) τάτης id est misericordia, καὶ πρόσωπον, id est ei mansuetudo* (ita Romana, sed Complutensis addunt : *καὶ τάτην, id est et curatio, id est facultas et gratia curandi*) *non est vir illius secundum filios hominum;* Tigurina : *Si lingua ejus inest comitas, lenitus et salubritas, maritus ejus non est filius homo, quem comparandus.*

Nota hinc tres insignes dotes et virtutes in uxore requirendas: *Prima* est, ut in ore ejus, regue a corde (os enim sequitur cor, et qualis est cor, tale est et os ac lingua) reuelat misericordia; ut, scilicet, ut misericors in virum, filios, servos, ancillas et externos, preserbit pauperes et afflictos, ut eorum infirmitates et mœrora toleret, sustinet, sublevet quoad potest;

Secunda est lenitas et mansuetudo, qua omnis se mansuetum tum verbi, tum gestibus, tum operibus exhibeat;

Tertia est gratia diendi et agendi, qua vir, familiæ, et querulam ritas, iras, acerbitates, mœrores et dolores norit lenire, curare, conciliare. Nam multe sunt feminæ, preserbit speciose, que sua specie et forma superbunt, ideoque sunt arrogantes, fastuoſe, immisericordes, clamose, rixosæ, imperioſe, ac proinde viris, et familiæ et externis molestie et exose. Hæce virtutes habuit Abigail, lisque et marito suo Nabal vitam, et Davidi conscientiam ne Nabalum occideret, conservavit, dum justus Davidis iras humili, gratis et efficace suo sermone mitigavit; et Esther, que Assuerum Judeis offensum placavit, itaque Judeos omnes morte eripuit, et Ama eorum hostem crucifixit; et mulier illa Theocritus, que Davidem Absalom reconclivavit, II Reg. xv. 2; et alia que Abelam urbem ab execido Iob servavit, II Reg. xx. 16.

Mystice, hæce tres virtutes eminentissimo gradu habent vir. *Virgo*, quæ profnde ab Ecclesia salvata et invocatur : « Salve, regina, mater misericordie; vita, dulcedo et spes nostra, salve. » Ipsa enim lenit omnes se invocant mœrora et dolores. Ipsa Christi Deique iras mitigat. Ipsa

omne vitium, omnem animi infirmitatem, curat et sanat : quia « vir illius, » puta Christus Dominus, « non est secundum filios hominum; » nam non est purus homo, sed homo Deus. Itaque quia Deus omnes homines in immonsum superat; quia homo longe ceteros homines sapientia, virtute, gratia et gloria antecellit.

26. Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessionem: ADJUTORIUM SECUNDUM ILLUM EST, ET COLUMNA UT REQUIES. — Ita Romana et Graeca, qui habent τὸν ἀνατολικὸν, id est columnam requies, vel, ut ali legunt, ἀνατολικὴν, id est requies. Alii legunt columnam et requies, quod eodem reddit; sed prior lectio est concinnior et pulchrior. Sensus ergo est, q. d. Qui possidet vel acquirit (utrumque enim significat Graece πάρεσται) uxorem bonam, hic, primo, inchoat possessionem, tum quia prima et precipua possessio est uxor; unde Syrus verit: *In principiis possessionis tua posside mulierem bonam; adjutorium est enim simile tibi, et columna coram te;* tum quia per uxorem maritus adit hereditatem tam suam, quam uxoris, ac comparat sibi domum, in qua cum uxore et prolibus nascituris degat, qui prius quasi solitus vagabatur, carens proprio domo et hereditate. Unde Hispani et Itali *casare*, id est *casari*, hoc est dominum, accipere, vocant matrimonium innire; quia per hoc quisque vir dominum accepit, et quilibet femina domi mariti se marcipat; tum denique quia per uxorem bonam et industria maritus multa lucrat. Unde Tigurina verit: *Qui natus est uxorem bonam, rem facere parat; adjutricem habet consortem, et tenet quietem.*

Secunda, tali est adjutorium secundum illum est, q. d. Talis maritus habet adjutorium simile sibi, puta uxorem sibi in natura humana et officiis similem: hec enim creatura est a Deo, ut si adjutrix viri, evenerit adjuvare in generatione, educatione et gubernatione prolium ac familiæ. Genes. ii, 20. Sic et S. Joseph habuit adjutorium S. Mariana quasi conjugem, in educatione Christi; regue ac in omni virtutum profectu, ut intercessori persimilis. Audi S. Bernardum, in serm. de S. Joseph: « Amplius autem, quia omnia que sunt uxoris sunt viri, credo quod beatissima Virgo totum thesaurum cordis sui, quem Joseph recipere poterat, ei liberalissime exhibebat, et brevi intervallo. Quænta putas exhortationes, consolationes, promissiones, illuminationes, inflammations, et eternorum honorum revelationes recepit in transitu suo Joseph a sanctissima sua sponsa Mariæ. » Et inferius: « Quæmodo, ait, cogitare mens discreta, quod tantæ unionis uniret menti tante Virgi: et allumaniam, nisi ei virtutum operatione similius. » Unde credo Joseph fuisse undimissimum in virginitate, profundissimum in humilitate, ardissimum in charitate, allissimum in contemplatione. »

Tertio, marito uxor est quasi « columna ut requies, » id est quasi columna in qua securè requiescat: uxori enim maritus credit filios, familiam, areas, opes, adeoque seipsum, ut in ea quasi columna requiescere, imo subsistere videatur. Unde pro columna, Tigurina verit basis; Vatalibus, stabiliter; haec enim omnia significat Hebreum τῷποτε ἀναδ, id est columna stans et subsistens, a radice τῷποτε, id est stare, subsistere, stabilire. Uxor ergo bona est infirmata, uir columna et laboris requies, ut ei quasi columnæ tute vir inniti possit, utpote a qua erigatur, fulciatur, sustentetur et corroboretur.

Hunc esse sensum paet ex Graecis, que Romanis si legunt et vertunt: *Qui possidet mulierem, inchoat possessionem, adjutorium secundum se, et columnam requies;* ita Rabanus, Lyranus, Jansenius et Palacius, quem audi: *Sensus, ait, est, q. d. Qui incepit possidere mulierem bonam, idemnam scilicet matrimonio, incepit esse dieses; quod textu sequenti planius fiet: sed et experientia textum aperit.*

Secunda pars aperte alludit ad verbum Domini, Genes. ii, 1: « Faciamus, inquit, ei adjutorium simile sibi. » Hebreis est: *Adjutorium quasi coram ipso;* ut mulier sit adjutorium viro non a longe pendens, sed quod ad manum sit, coram obversetur. Textus autem latum intromisit: « unum innuit, scilicet, mulier est adjutorum viri, quasi esset alter vir. Si enim amicus est alter ego; multo fortius uxor, que de viri latere sumpta est, est alter vir; ut ita res viri curet quasi ipsa vir. Et plane ita est; nam qua foris vir comparat, intus femina ut vir conservat.

Terter pars indicat quod uxor est ut columna, cui vir influit; sed etiam est ut dominus, in qua quiescit: est ergo uxor viro in firmitate columnæ, at in capacitate domus, requies; est igitur ut dominus inter columnam adiuvata. Hoc vero innuit amicos alios columnas esse aliquando; at non ita uxor, que perpetua viru requies est, scilicet, dum vivit.

27. Ubi non est sepes, diripiuntur possesso: et ubi non est mulier, ingemicunt egens. — Tigurina: *Cui non est uxor, ingemicunt vagabundus, puta maritus, egens adjutorio, solatio et quiete uxoris.* Graec. st. παντοπέτης, id est ero, peregrinus et vagabundus. Probat quod dixit, mulierem viro esse possessionem bonam; quia eam conservat et auget, a contrario, q. d. Sicut possessio, v. g. ager, horius aut vinea, si careat muro aut sepe, ab omnibus preteributis diripiuntur: sic pariter ubi non est uxor, ibi vir errans de domo in domum cogitare sua alienis credere, imo permittere et exponere, qui ea furabuntur et diripiunt; quia caret uxore, quae custos est dominus, prolium et facultatum, adeoque viri ipsius. Quod circa Paulus ad Titum ii, vers. 5, vult mulierem esse παντοπέτης, id est dominus curam gerentes. Vide que tari possit; sed est deflectens ubicumque obscuratae autotavi. Est igitur, dicit Palacius, *uxor sepes raverit,* id est hospitatur et εἰσερχεται ubicumque.

que eum oberrantem vespera comprehendenter, itmo est quasi expeditus latro errans, aut potius celerrime exsiliens de civitate in civitatem. » Quis ergo fidate? quis cum eo contractus ineat? quis cum eo negotia tractet? q. d. Nemo. Juvenis enim non uxoratus, vagus, cupidus et audax, cavendus est ut ero, itmo quasi latro; quia ubique divertet, insidiabitur tum pudicitie filiarum, tum opibus rebusque a se concepit, putans se impunis facturam, dum domum et uxorem filiosque non habeat, a quibus damna ab eo illata repeli possint; eo quod ipse sit solitus et solus, qui vim inferunt ut latro vel armatus resistere, vel fugere possit. Paulo aliter Palacius: Uxor, inquit, est nodus, ubi vir quiescit: qua qui caret, cui se credit, cui fidel? si enim servis se committit, latronibus se committit. Jam vir carentis uxori, qui in ea dormit domo, in qua nox eum occupat, velut latro est; ut enim hi exsilit de civitate in civitatem, ita ille de feminis in feminam, quas adulterio polluit aut fornicatione.

Nota: Pro latro succinctus, grecè est τέρως, hebreice גָּדֹע, id est accinctus gladio, armatus, expeditus, paratus ad pugnam, ad insulatum, vel ad fugam. Unde sequitur: « Exsiliens de civitate in civitatem. » Qucirca noster Pineda in Job xxxviii, 3, sic exponit, q. d. Stai semper paratus ad fugam, numquam securus. Pro easi-
tienti Noster legit ἔργατοι, vel ἔργαται; jam legunt ἔργαται, id est errans, oberrans. Graeca ordine hic communant, ideoque unam faciunt comparationem, que virtute duas includunt. Sic enim habeat: *Qui enim creder succincto latroni erranti de civitate in civitatem? si homini non habenti nidum, et defecte utique obscuraverit,* repeate, quis credet? q. d. Nemo. Tigurina: *Quis enim fitat expedito latroni, ex alia in aliam civitatem oberranti? quis item homini non habenti nidum, et moranti (ali) divertenti, vel pernotanti) utique adesperaserit.*

Audit ergo ad aves vagabundas nido carentes, quæ allarum avium nidos invadunt, ova exsorbent, pullos perdunt, as sua ova supponunt, ut ab avibus quarum nidus est, foveant et excludant, ubi faciunt ecclii, teste Aristotele, lib. IX Histor. Animal. cap. xxxix, quibus proinde a vulgo comparantur fornicateores et adulteri. Rursus alludit ad Prov. xxvi, 8: « Sicut avis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit iecum suum. » Vir ergo vagabundus similis est avi carenti nido et vagabunde: primo, quia similius levus est, inconstans et vagus, cui proinde nemo fidel, nemo cum eo rem habere vult. Nam, at recte noster Salazar ibidem annotat, omnes aves, quamdui pullos solum at nidos, ibi quidem harent, nec longius evagantur, sed circum circa obambulant; ubi autem pulli adulti evolunt, nullibi ipse consistunt, sed hac illac vagi st dearrantes pervolant. At ergo Salomon: Om-

nis homo inconstans ac levus, qui nulla in re di-
tius perseverat, sed occupationes, artes, domus,
civitates et terras in dies vorit ac permittat, am-
milis est avi quæ jam deseruit nidum suum, atque
deo nullibi consistit, cui propterea ne fide-
re neo credere oportet. Audi Senecam, epis. 2:
« Nasquam est, qui ubique est; in peregrinatione
vitam agentibus hoc evenit, ut multa hospita ha-
beant, nullas amicitias. Non prodest eibus, nec
corpori accedit, qui statim sumptus emittitur:
nihil aequæ sanitatem impedit, quam remediorum
crebra mutatio: non coalescit planta, quæ sepe
transmutatur. Nihil tam utile est, quod in transitu
prosit. » Huc facit locus acutus, sed religiosus
B. Egidii, qui B. Bernardum a Quinta Valle (uler-
que erat e primis sociis S. Francisci) vocabat hi-
rundinem, eo quod integræ quindecim annis
fidei et mente a terrenis abstractus, in celum
suspicetur, ac per montes et solitudines disser-
rens, in transvolans instar hirundinis, terra
fastidiosi totus raperetur in Deum, Ita Waddingus in
Annal. Minorum, anno Christi 1241, num. 3 et 4.

Secundo, sicut aves, carentes nido, alarum ni-
dos et obvia queaque invadunt, occupant, pre-
dantur, vorant, destruunt: sic et juvenis vagus
cupidusque invadit et occupat quecumque aliud
videt pulchra, speciosa, commoda.

Tertio, sicut aves vagabundae et transvolantes
ex uno loco in alium facile retibus venatorum
capiuntur: sic et vagabunda facile in pericula,
seruitem mortemque incurrint, praesertim si
latronum more furtum, rapinam, stuprum, ce-
dem, simile crimen, ut paulo ante dixi, com-
mittant. Sic videmus acupes maxime insidiari
grubis et anseribus silvestribus, initio veris cum
advolant, et autumni cum avolant turmas
magno agmine: tunc enim alias sagittis, alias
bombardis, alias visco, alias retibus, alias alia
arte capiunt et occidunt. Unde S. Ambrosius hos
acupes motans lib. V Hærem. cap. xviii: « Qui-
bus, inquit, nos inospitali immanit (q. d.
hos hospiti jura per immanitatem violantes) molitur
insidias, et diverso genere nunc infida sede de-
cipere, nunc visco eas fallere, nunc retibus aut
laqueis captare contendimus. » Simili modo qui
patrum relinquit, et in alias regiones migrat
obraturque, facile in carcere cruditor, aut vi-
lier servire cogitur, aut fame, vel incolaram aut
latronum incursum occiditur. Unde Septuaginta
locum citatum Prov. xxvi, 8, sic transferunt:
Sicut cum avis devolaverit a proprio nido, sic homi
servus fit, cum peregrinus fuerit a propria sedicio.
Syrus vero hunc Siracidis locum ita verit: *Quis
credet juveni qui similis est sero, qui transiit de
civitate in civitatem? si vir qui non habet mulierem,
in loco ubi reperiatur, morietur.* Ita quotidie
videmus Romæ peregrinos domi sua honestos,
divites, litteratos et splendidos, eo redigi ut agan-
cocos, equisones, mendicos, et tandem in hospi-
tali moriantur.

Mystice Rabanus: « Nidum, ait, hic nuncupat
sanctam Ecclesiam, ubi pte electorum animos
filios bonorum entrunt. Unde scriptum est in
Psalmo: Passer inventus sibi domum, et tutur
nidum, ubi reprobat pullos suos: ubi ergo re-
quiem e. intelan⁹ habet, qui non intra sanctam
Ecclesiam manet. » Ubiqueum enim per hereticorum
dogmata, vel philosophorum studia defle-
xerit; semper in errore erit, et lucem sincera-
veritatis nusquam inveniet. Quasi etiam succin-
tus latro de civitate in civitatem exsilit, quia in-
stabilis in omni re vagus et profugus de errore in
errore cadit. »

Ex dictis liquet Siraciden hoc loco ita commen-
dere conjugium et domum propriam, quia hec
iudei rufibus et terrenis consulenda erant; ut
lumen non reprobat celibatum sacerdotum et
Religiosorum, nec horum paupertatem, qua se
omni possessione et dominio abdicant studio et
amore rerum celestium; esto eam taceat, quia
ad eam assurgere nequabit Iudeorum infirmitas
et crassities: unde ea Christo et Apostoli, filii
novi Testamenti, perfectionis studiosis commen-
danda reliquit. Hi enim, inquit, Janesius, si, ut
dubit, pro uxori carnali sapientiam sibi in
sponsam assumant, scilicet Sapientiam qui dicit:
« Quesivi sponsam mihi eam assumere, et amato-
r factus sum formæ illius, » Sapient. viii, 2, fa-
cilia omnia celibatus incommoda, quia hic insi-
natur, superabunt. Nam in ea summa pulchi-
ritudinem et voluptatem deprehendit, quia in
lingua ejus clementia est, et sanitas recrersis: non enim habet amaritudinem conversatio ejus.
In illa habent adiutorium, ut et in omnibus
tribulationibus consolationem percipiant, et ad bona
qua que agenda juventur. Item hec illis
erit velut columna, in qua mens eorum suaviter
quiescat, libera ab evagatione carnali. Per hanc
et sunt bene munici, et facile fit ut fixam aliquam
habitationem atque vivendi rationem sibi deli-
tant, in qua Deo servant.

Adde sacerdotes et Religiosos terra et rebus
terrenis, puta conjugio, domo, possessione, esse
superiores, isisque nuntium remisso, ut Deo va-
cent, ac in terra vivant non vitam humanam et
communem, sed angelicam et divinam. Quare
hec Siracidis præcepta, que vitam hominum
communem spectant, ad eos non pertinent: illis
enim, ut ait S. Ambrosius, Christus est omnia,
ac proinde eis maxime competit illud Apostoli:
« Despondi vos uni viro virginem castam
exhibere Christo, » II Corint. xi, 2. Et illud
Psaltis, Psalm. xv, 5: « Dominus pars hereditatis
meæ et calcis mei; tu es qui restis hereditatem
meam mihi. »

Denuo Religiosis virisque apostolis uxores,
domos et omnia relinquenter, ut Christum se-
quantur, Christus promittit centuplum, Matth.
xix, ut pro una uxore centum fratres, pro una
domo centum monasteria recipiant, sintque cos-
mopolitis, itmo mundi domini: « Fidelis enim
totus mundus divitiarum est. » Unde Climacius,
gradu 17, asserit pauperem monachum esse
mundi dominum; et, quia jactavil in Deum cu-
dam suam, possidere per fidem omnes gentes in
servos. Idemque addit pauperem Dei famulum
« Nam rem amare vito: omnia enim que habet
aut habet potest, reputat quasi non sint; et,
si recedere contingat, estimat ut stereora. Ergo
« avarus terrena esurit ut mendicus, fidelis » et
religiosus « contemnit ut dominus, » ait S. Ber-
nardus, serm. 21 in Cantic. Nam, ut ait S. Cy-
prianus, « Nam rem amare vito: omnia enim que habet
aut habet potest, reputat quasi non sint; et,
si recedere contingat, estimat ut stereora. Ergo
« avarus terrena esurit ut mendicus, fidelis » et
religiosus « contemnit ut dominus, » ait S. Ber-
nardus, serm. 21 in Cantic. Nam, ut ait S. Cy-
prianus, « Qui renuntiavit jam sæculo, major est honoribus ejus et regno;
et idea qui se Deo et Christo dedicat, non terre-
na, sed celestia regna desiderat. » Ibi ergo est
nidus et dominus ejus. Unde S. Augustinus, lib. X
Confess. XL: « Neque in his omnibus, inquit, que
percurro, invenio locum tutum anime mee, nisi
in te, quo colligantur sparsa mea, nec a te quid-
quam recedat ex me. » Vide Hieronymum Plat-
num, De Bono status Relig. lib. II, cap. iii, vi et seq.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

In fine capituli precedentis docet delectum sermonum et uxorum; mne docet electum amicorum et consilia-
riorum. Igitur primo, docet cavendos amicos factos, et diligendos sinceros; secundo, vers. 7 usque ad 23,
docet quae et cum quibus incedendum sit consilium; tertio, vers. 25, agit de sapiente ejusque fructu et
premissi; quarto, vers. 30, agit de continencia, sive de mortificatione concupiscentie et gula.

1. Omnis amicus dicet: Et ego amicitiam copulavi; sed est amicus solo nomine amicus.
Nonne tristitia inest usque ad mortem? 2. Sodalis autem et amicus ad inimicitiam conver-
tentur. 3. O presumptio nequissima! unde creata es cooperire aridam malitia et dolositate
illius? 4. Sodalis amico conjuncundatur in oblationibus, et in tempore tribulationis adver-